

«Adoquinaire», un ofici que es perd

Ferran Jové i Hortonedá

És ben difícil de resumir en un article, ni que sigui una mica llarg, el procés de construcció d'un «adoquí» (nosaltres en deíem **doquí** o, en plural, **doquins**), i potser encara ho és més de difícil, que el que jo digui us resulti entenedor.

I és que fer un «adoquí», malgrat el seu aspecte rústec i la seva aparent simplicitat, requeria una tasca, no diré complexa, però sí que es necessitava una certa habilitat, cosa que no tenien, no teníem, tots els picapedrers. Ser un bon «adoquinaire», entre el nostre argot també en deíem **xafa-rocs** o bé **pica-rocs**, volia dir conèixer bé la pedra, amb tots els seus secrets que solien ser, a part de la seva qualitat, distingir la **lleva** (la cara favorable per on la pedra s'obre amb més facilitat, per la seva formació geològica en capes superposades) de la **testa** (la segona cara favorable -força menys que la lleva- per a treballar la pedra, és a dir, seguint una línia, diguem-ne, perpendicular a la lleva) i del **pla** (la cara menys favorable de treballar la pedra. Per a entendre'ns diré que si la lleva és una línia horitzontal, el pla són les cares del damunt i la del davall). Un pic havia comprovat on era la lleva, la qual cosa aconseguia després d'un breu estudi del bloc que li havien assignat, podia emprar la forma que creia més correcta de «repartir-la» (trençar-la, esquarterar-la) i així aprofitar-la millor i amb la mateixa feina, o menys, treure'n més peces: «adoquins», rigoles, taps, pitxolins...

Els «adoquinaires» o xafa-rocs, solien treballar per parelles: l'un feia de **trencador** (era qui trencava o repartia els blocs o daus que li arribaven de la bancada) i l'altre feia de polidor, però dintre de l'argot tothom en deia **melonaire**, és a dir, acabava les peces («adoquins», rigoles, etc.) que li trencava el seu company.

El bloc en brut podia ser de formes girades i cantelludes o també una mena de bola de pedra o cosa que s'hi assemblés i, com ja he dit, abans de decidir-se a obrir-lo, era ben estudiat pel trencador -sovint amb el vist i plau del melonaire- fins que es decidia a fer les tasconades per a esbocinar-la. Les pedres les amidava gairebé sempre amb les mans, car fer servir el metre (tot i que el duien al paner o senalla de les eines) no era aconsellable perquè es perdia massa temps. Normalment, abans de trencar qualsevol tros de pedra, ja feia el càlcul

de quantes en sortrien i se solien equivocar ben poc, si no els sorgia cap imprevist.

Si la pedra era grossa, calia fer les tasconeres o la tasconera més grossa, sempre segons el criteri de l'operari. Estalviar-se'n una o alguna, no era pas massa aconsellable i el bon «adoquinaire», si calculava una determinada quantitat de tascons, sempre en feia algun de més i la pedra cedia millor. El qui, per fer més via o per a estalviar-se feina, en feia de menys, en haver de treballar forçats, enlloc de trencar la pedra, li **clofaven** (clofar en l'argot dels picapedrers, a Les Borges del Camp, volia dir aixecar esquerdes als costats dels tascons) i aleshores calia refer la tasconera o les tasconeres, amb l'inconvenient que la imprevisió li havia malmès la cara destinada al **parament** (la cara bona de la pedra: «adoquí», rigola o en altres tipus de pedra mes grossa, també la cara més favorable). I ja que parlem de la **tasconera** (l'encaix fet per a allotjar el tascó que ha de trencar la pedra), direm que calia que estés feta amb una certa precisió: havia de començar ample i s'havia d'anar estrenyent de faisó regular i progressiva i estar ben capçada (que no s'escursés dels caps), de manera que el tascó no toqués a la sola (en deíem «que no toqui a baix») per enlloc, perquè en rebre la forta trompada del mall (cop de mall) pogués «baixar» de manera uniforme, tot introduint-se a la tasconera i obrir la pedra. Primer que res, se li donava un copet (en deíem un **toc**) perquè s'«aferrés» i després venia el cop de mall que solia ser més o menys fort, segons el tamany de la pedra que es treballava, la seva qualitat, si s'obria per lleva, per testa o per pla.

Trossejada la pedra, els «adoquins» podien sortir, solien sortir, en formes més o menys irregulars, però el trencador, a base de cops de **martell** (un martell especial de xafa-rocs amb els cantells vius) els retocava, estrenyent-los, escapçant-los o escursant-los de tissó (si eren massa alts entre el parament i el «cul», la base de l'«adoquí»). Acabada la feina del trencador, passava a les mans del melonaire (polidor), que els enllestia bo i retocant totes les arestes amb la maceta (una maceta especial, amb els cantells vius, més petita, però de la mateixa forma que el martell del trencador) i si hi quedava algun bony en alguna de les cares, sobretot al parament, les

Boix figurant un picapedrer (segle XVIII)

treia, si no podia amb la maceta (que a cops feia anar de retaló), punxonant, és a dir, amb una maceta (de punxonar) i un punxó o una engravadora (que era un punxó que en lloc de la punxa feia una mica de tall). Alguns «adoquinaires», més poc destres o més barroers, solien treballar molt a base de fer regateres, però això només es podia fer en casos que la pedra fos molt bona o vingués molt favorable, car altrament se solien esgarriar moltes pedres.

Hem dit que els xafa-rocs solien treballar per parelles, però també n'hi havia que treballaven individualment, primer es trencaven la pedra i després la polien. Quan la feina la feien per parelles, el melonaire solia ajudar al trencador fins que hi havia una bona quantitat de pedres avançades.

Un pic les pedres eren fetes, les apilaven o les amuntegaven i aquí s'acabava la feina dels «adoquinaires» o xafa-rocs.

Actualment, la feina de xafa-rocs, ha caigut en desús. És una feina molt dura, tant a l'estiu com a l'hivern. Els carrers «adoquinats», per mor de la goma de les rodes dels autos, han anat desapareixent, substituïts pel quitrà. Potser sí que hi ha llocs que calia fer-ho per les característiques amples i ràpides del carrer o avinguda. En altres llocs, la seva desaparició no té sentit perquè són carrers estrets, vies lentes, i és igual que el pis hi sigui més o menys fi o berrugós i potser respon a un desig de seguir l'exemple de les grans ciutat. Hi ha llocs que valdria la pena de conservar-los baldament sigui per mantenir allò que els nostres pares o els nostres avis van voler fer per a treure el fang dels nostres carrers i, per què no?, com un homenatge a aquells esforçats homes que hi van deixar la seva pell.